

بخش سوم:

درسنامه فشرده و حرفه‌ای درس
زبان و ادبیات فارسی (عمومی)

مختص آزمون‌های استخدامی جهت آمادگی مطلق

بخش سوم: درسنامه فشرده و حرفه‌ای درس زبان و ادبیات فارسی (عمومی). نکات مهم استخدامی

مقدمه

زبان چیست؟

زبان وسیله‌ی برقراری ارتباط یعنی تفهیم و تفاهم میان انسان‌هاست. زبان در اصل تکرار جمله‌هاست.

زبان تنها ابزاری برای ارتباط روزمره نیست، بلکه نظامی پیچیده و ساختارمند از نشانه‌ها (کلمات) و قوانین (دستور زبان) است که اندیشه، فرهنگ، و هویت یک جامعه را شکل می‌دهد. زبان علاوه بر کارکرد ارتباطی، دارای کارکردهای دیگری همچون بیان عواطف و احساسات، ثبت و انتقال دانش و تاریخ، و ابزاری برای تفکر و استدلال است. ویلهلم فون هومبولت، زبان‌شناس آلمانی، می‌گوید: «زبان، جهان‌بینی یک ملت را می‌سازد.»

واحدهای زبان

واحدهای زبان از کوچک‌ترین تا بزرگ‌ترین، دارای سلسله مراتب زیر است:

واج، تکواژ، واژه، گروه، جمله، و جمله‌ی مستقل.

۱. واج :

کوچک‌ترین واحد صوتی زبان است که به خودی خود معنا ندارد، اما تفاوت آن می‌تواند باعث تمایز معنایی میان واژه‌ها شود. در زبان فارسی ۲۹ واج داریم که شامل ۲۳ صامت و ۶ مصوت است.

برای درک بهتر نقش واج، می‌توان از مفهوم «جفت‌های کمینه» استفاده کرد. جفت‌های کمینه، کلماتی هستند که تنها در یک واج با هم تفاوت دارند، اما معنای آن‌ها کاملاً متفاوت است.

مثال: کلمات «بار»، «کار»، «مار» و «یار» را در نظر بگیرید. تنها تفاوت صوتی میان آن‌ها واج‌های «ب»، «ک»، «م» و «ی» است که منجر به تغییر کامل معنا شده است.

۲. تکواژ :

دومین و کوچک‌ترین واحد معنادار زبان است که از یک یا چند واج ساخته می‌شود.

تکواژها به دو دسته‌ی اصلی تقسیم می‌شوند:

تکواژ آزاد: به تنهایی معنا و کاربرد مستقلی دارد و می‌توان آن را به عنوان یک واژه به کار برد.

مثال: کتاب، گل، خوب، میز، رفت.

تکواژ وابسته : به تنهایی معنای مستقلی ندارد و باید به تکواژ دیگری (آزاد یا وابسته) بپیوندد تا یک واحد زبانی معنادار بسازد. این تکواژها شامل پیشوندها، پسوندها و میانوندها می‌شوند.

مثال: «بی-» در بی ادب، «ها» در کتاب‌ها، «ش» در کوشش، «مند» در هنرمند.

۳. واژه:

سومین واحد زبان است که از یک یا چند تکواژ ساخته می‌شود و می‌توان آن را در جمله به کار برد.

واژه‌ها از نظر ساختاری به سه دسته تقسیم می‌شوند:

واژه ساده: از یک تکواژ آزاد تشکیل شده است. (مثال: قلم، کوه، باغ)

واژه مشتق: از ترکیب یک تکواژ آزاد با یک یا چند تکواژ وابسته ساخته می‌شود. (مثال: دانش (دان + ش)، گفتگو (گفت + گو)، بی‌هنر (بی- + هنر))

واژه مرکب: از ترکیب دو یا چند تکواژ آزاد (و گاهی تکواژ وابسته) ساخته می‌شود. (مثال: کتابخانه (کتاب + خانه)، گل‌فروش (گل + فروش)، پنج‌شنبه (پنج + شنبه))

۴. گروه:

گروه، مجموعه‌ای از واژه‌هاست که حول یک هسته گرد آمده و با هم یک واحد نحوی را تشکیل می‌دهند، اما به تنهایی یک جمله کامل نیستند زیرا فاعل و فعل مستقل ندارند. انواع اصلی گروه عبارتند از:

گروه اسمی: هسته‌ی آن «اسم» است. (مثال: آن کتاب خواندنی روی میز)

گروه فعلی: هسته‌ی آن «فعل» است. (مثال: باید رفته باشد)

گروه وصفی: هسته‌ی آن «صفت» است. (مثال: بسیار زیبا و دلنشین)

گروه قیدی: هسته‌ی آن «قید» است. (مثال: خیلی زود)

۵. جمله:

مجموعه‌ای از کلمه‌هاست که اندیشه‌ها، خواست‌ها و عواطف ما را نشان می‌دهد. ما به وسیله‌ی جمله سخن می‌گوییم. در جمله، عمل یا حالت و صفتی به کسی یا چیزی نسبت داده می‌شود.

هر جمله حداقل از دو بخش اصلی تشکیل می‌شود: **نهاد** (فاعل یا صاحب خبر) و **گزاره** (خبری که درباره نهاد داده می‌شود).

مثال: ما (نهاد) / به ادبیات غنی و پر بار خویش می‌بالیم (گزاره).

جمله

جمله، مجموعه‌ای از کلمه‌هاست که اندیشه‌ها، خواست‌ها و عواطف ما را نشان می‌دهد. ما به وسیله‌ی جمله‌هاست که سخن می‌گوییم. در جمله عمل یا حالت و صفت به کسی یا چیزی نسبت داده می‌شود.

مثال: ما به ادبیات غنی و پر بار خویش می‌بالیم.

اقسام جمله

الف - جمله‌ی خبری: جمله‌ای است که از انجام کار یا داشتن صفت یا حالتی خبر می‌دهد.

مثال: دیروز علی مریض بود.

ب - جمله‌ی پرسشی: جمله‌ای است که به وسیله‌ی آن درباره‌ی امری، پرسش به عمل می‌آید.

مثال: علی کجاست؟

ج - جمله‌ی امری: جمله‌ای است که به وسیله‌ی آن انجام کاری را از کسی می‌خواهند و یا از انجام کاری باز می‌دارند.

مثال: علی درست را بخوان.

د - جمله‌ی عاطفی: جمله‌ای است که به وسیله‌ی آن یکی از عواطف انسانی مانند شادی، غم، تعجب، تحسین و جز آنها را بیان کند.

مثال: عجب گل زیبایی!

جمله‌ی ساده و مرکب

جمله‌ی ساده: جمله‌ای است که فقط از یک فعل ساخته شده باشد.

مثال: علی دیروز به مسافرت رفت.

جمله‌ی مرکب: جمله‌ای است که بیش از یک فعل دارد.

مثال: کتابی را که دوست داشتم، خریدم.

جمله‌ی مرکب معمولاً از یک جمله‌ی هسته و یک یا چند جمله‌ی وابسته تشکیل می‌شود. بخشی از جمله‌ی مرکب که پیوند وابسته‌ساز دارد، جمله‌ی وابسته (پیرو) است و بخشی که پیوند وابسته‌ساز ندارد، هسته (پایه) است.

پیوندهای وابسته‌ساز عبارت‌اند از:

که، تا، چون، اگر، زیرا، برای این که، زیرا که، به طوری که، هنگامی که، ...

جمله‌ی هسته: جمله‌ای است که دارای یک یا چند وابسته باشد.

جمله‌ی وابسته: جمله‌ای است که دارای پیوند وابسته‌ساز باشد.

